

DOI: 10.31548/hspedagog14(2).2023.55-66

УДК 316.354.4

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СКЛАДНИЙ СУСПІЛЬНИЙ ФЕНОМЕН СЬОГОДЕННЯ**ЛЕНЬОВ А. А.**, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня

за спеціальністю 031 – Релігієзнавство

Рівненський державний гуманітарний університет

E-mail: andriy.lenev@gmail.com

Анотація. У статті проаналізовано панівні в сучасному інтелектуальному дискурсі та міжнародній практиці дефініції волонтерства та виявлено, що воно розглядається як свідома, добровільна та безоплатна діяльність (особи чи неурядової організації), що спрямована на досягнення соціального ефекту у процесі вирішення суспільних, економічних, екологічних або інших викликів сучасного соціуму в межах своїх професійних компетенцій та у вільний у вільний від основної роботи час. Підкреслено, що такі підходи мають рамковий характер і покликані сприяти розвитку і заохоченню населення до суспільно корисної діяльності, яка допоможе знівелювати соціальну напругу, спричинену неспроможністю держави відповідати на запити суспільства чи інші виклики сьогодення. Підкреслено, що міжурядові організації, державні інституції, бізнес корпорації й навіть представники третього сектору прямим чи непрямим способом можуть використовувати безоплатні соціальні ресурси для досягнення своїх економічних інтересів, тим самим трансформувати волонтерство в технологію соціального управління та гібридний соціальний феномен. Він сприяє нарощенню символічного капіталу та громадської довіри, як важливих соціальних активів, які відкривають широкі перспективи для самопрезентації як окремих індивідів, так і цілих організацій. Виявлено, що гібридність проявляється не лише в організаційних та інституційних умовах волонтерства, а й у розмаїтті мотивацій, що проявляються в учасників неурядових волонтерських проєктів.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, альтруїзм, третій сектор, інклюзія, мотивація, соціальна технологія, символічний капітал.

Актуальність (Introduction).

Протягом останніх трьох десятиліть стрімко зростає інтерес громадськості до феномену волонтерства. Міжнародні організації та корпорації, державні установи і впливові некомерційні організації позиціюють і пропагують волонтерство як високу славу і важливий аспект участі у громадському житті з метою стійкого розвитку громадянського суспільства, суспільного добробуту і навіть миру. Довказом цьому може стати затверджена в Амстердамі у 2001 році Загальна Декларація волонтерів, яка визначала волонтерство «фундаментом громадянського суспільства» [32], zarazom визнавши його непересічне значення для просування і підтримки загальнолюдських цінностей, зміцнення соціальних зв'яз-

ків усередині спільнот та за їхніми межами. Така характеристика вказала на єдність цілей і завдань волонтерів у світі, тим самим заклала можливість для цілісної оцінки соціального потенціалу волонтерства.

У Резолюції Генеральної асамблеї ООН, ухваленій у грудні 2001 року, волонтерство експліковане як «традиційна форма взаємодопомоги та самодопомоги, офіційне надання послуг та інші форми громадянської участі в економічному та соціальному розвитку, які приносять користь суспільству в цілому, громадам та самих добровольцям...» [10]. У цьому документі наголошується, що волонтерство є важливим компонентом будь-якої стратегії, спрямованої на скорочення масштабів бідності, сталий

економічний розвиток, зміцнення здоров'я, запобігання стихійним лихам, управління та соціальну інтеграцію. Участь добровольців у реалізації різноманітних соціальних проєктів, як стверджують автори резолюції, має важливе значення для пробудження в суспільстві гуманістичних цінностей, які можуть і будуть протистояти поширенню норм і стандартів споживчого суспільства.

Як бачимо, у згаданих міжнародних документах волонтерство експліковане як важлива складова громадянського суспільства та визначальний механізм розв'язання глобальних проблем людства. Втім, його роль, на думку європейської спільноти, усвідомлена не усіма членами світової спільноти, що помітно вповільнює розвиток гуманістичних цінностей та миру у світі. У прагненні підкреслити непересічне значення волонтерського руху та здолати бар'єри на шляху його розвитку, європейською спільнотою 2011 рік був проголошений загальноєвропейським роком волонтерства. Такий жест мав сприяти руйнуванню перешкод для розвитку волонтерства в Європейському Союзі, зміцненню волонтерських організацій, покращенню якості волонтерської діяльності, її загальному визнанню й поширенню, росту обізнаності населення з цінностями та значенням волонтерства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Міжнародні документи позиціюють волонтерство як закономірний та затребуваний соціальний феномен сьогодення, який сприяє зростанню суспільного добробуту. Така позиція не безпідставна, проте потребує всебічного наукового обґрунтування, що, своєю чергою, породжує підвищений науковий інтерес до специфіки волонтерської діяльності. В цьому контексті цікавими та плідними видаються наукові розвідки таких закордонних дослідників як Х. Анхейер і Л. Саламон [2], Ю. Бейгбедер [4], Ф. Вордел, Дж. Лішман [35], І. Кланене, Ш.

Литвінас, Й. Гелжинене [20] С. Чартренд [8], Л. Хастінкс [16], Е. Тонкенс [33] та ін. Апелюючи до міжнародних документів, вони висвітлюють волонтерство як форму соціальної активності, яка має сприяти розвитку справедливого та інклюзивного суспільства, проте не позбавлена ряду неоднозначних моментів.

Не оминули тему волонтерства й українські дослідники. Реагуючи на виклики часу та суспільно-політичні трансформації сьогодення, вони намагаються всебічно дослідити феномен українського волонтерства. В цьому контексті можна згадати роботи П. Горінова, Р. Драпушко [14], Н. Грищенко [15], О. Панькової, О. Касперовича [26], О. Фоміної, Н. Оленцевич [36] та багатьох інших українських науковців, які досліджували сутність, особливості та основні тенденції розвитку волонтерського руху в Україні. Ці напрацювання мають важливе значення для дослідження соціальних тенденцій сьогодення та особливостей розвитку українського волонтерства, як потужного соціального феномену, який може і визначає соціальні тенденції в сучасному українському суспільстві.

Представлені сьогодні дослідження волонтерства, здійснюються у різних наукових галузях, що дає можливість досить різнобічно висвітлити цей феномен. Утім наразі немає підстав говорити про всебічне і ґрунтовне вивчення такого складного і масштабного соціального феномену як волонтерство. В українському та закордонному науковому дискурсі все ще спостерігається дефіцит наукових розвідок присвячених дослідженню соціальних передумов, мотивів та перспектив розвитку волонтерства, як у світі, так і в Україні.

Мета (Purpose). Мета статті полягає у критичному осмисленні панівних у сучасному інтелектуальному дискурсі підходів до тлумачення волонтерства та його експлікації складного та неоднозначного соціального феномену сьогодення.

Методи (Methods). У роботі використано міждисциплінарний підхід у єдності з принципами об'єктивності та неупередженості. Не менш важливу роль у процесі дослідження відіграли філософські (феноменологічний, герменевтичний, соціокультурного аналізу) й загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння) методи наукового пошуку.

Результати (Results). Попри стрімко зростаючу цікавість громадськості до теми волонтерства, цей феномен усе ще потребує завершеного наукового трактування. Важливим кроком на шляху формування узагальненого тлумачення волонтерської діяльності стали постанови та резолюції Організації Об'єднаних Націй, де волонтерство було витлумачене як суспільно корисний доробок людини у «розвиток добробуту своїх сусідів і спільноти загалом, що зроблений поза рамками власної кар'єрної діяльності на засадах безкорисливості та безоплатності» [2, с. 2].

Вищенаведена дефініція пропонує досить узагальнене тлумачення волонтерства та сприяє виокремленню основних засад волонтерської діяльності. Остання експлікована як суспільно корисна робота, що має сприяти зростанню добробуту громади та прирощенню людського капіталу, не маючи водночас політичного забарвлення. Волонтери та волонтерські організації ставлять за мету знівелювати соціальну напругу, що виникла у висліді неспроможності держави якісно і повною мірою відповідати на запити та потреби громадян шляхом надання підтримки та допомоги соціально вразливим верствам населення. Таким чином, добровільна участь громадян у суспільному житті приносить у соціум відчуття справедливості, тим самим сприяючи миру, добробуту та безпеки [20].

Не можна оминати увагою й того, волонтерська діяльність, на думку експертів ООН, передбачає використання професійних знань, умінь та навичок на

безоплатній основі, а тому позбавлена кар'єрних перспектив чи реалізації професійних цілей. Цю думку повністю поділяють у закордонному дискурсі, де волонтерство розглядається як «сума дій, які громадяни здійснюють один для одного безоплатно за своєю доброю волею» [30, с. 224]. Це ж, своєю чергою, дає підстави розглядати волонтерство як діяльність, що здійснюється на засадах альтруїзму. Волонтери використовують власні ресурси для розв'язання соціально значущих проблем і передусім задля зростання стабільності соціально-економічного розвитку та допомоги нужденним. Своєю діяльністю та активною позицією вони сприяють розвитку соціальної інклюзії, а з нею й справедливості в суспільстві [36, с. 173].

Представлені нами визначення дають підстави говорити про те, що волонтерство – це невіддільна частина громадянського суспільства. Волонтери та волонтерські організації виконують роль посередника між органами державної влади та громадськістю, оскільки завдяки своїй мобільності та активній позиції здатні знівелювати соціальну напругу, що виникає через неспроможність сучасної держави дати відповідь на виклики часу [26]. Таким чином, волонтерство стає невіддільною частиною третього некомерційного сектору економіки, який повністю відділений від держави та бізнесу.

Загалом запропоновані в сучасному інтелектуальному дискурсі підходи та дефініції вказують на те, що називати волонтерством варто добровільну і безоплатну діяльність (особи чи неурядової організації), що спрямована на досягнення соціального ефекту у процесі вирішення суспільних, економічних, екологічних або інших викликів сучасного соціуму. Таку добровільну роботу у межах своїх професійних знань, умінь та навичок, волонтери виконують у вільний від основної роботи час, керуючись прагненням зреалізувати свої

ідеї та переконання, виходячи зі співвіднесення своїх можливостей та потреб із потребами інших людей.

Експлікуючи волонтерство як «ідеальний» суспільний рух сьогодення, українські та зарубіжні дослідники пропонують програмові результати, забуваючи здатність соціальних феноменів набувати безліч різноманітних форм та проявів. Показовим прикладом у цьому контексті може стати критичний аналіз волонтерства, що запропонований у роботах С. Чартренда, Л. Хастінкс [8, 16]. Ці дослідники експлікують «волонтерство» як деяку «гібридну» територію, яка об'єднує акторів, що можуть мати різні, а іноді й суперечливі мотиви, породжені відмінними та розділеними між собою сферами та інституційними доменами. Це ж, своєю чергою, ставить під сумнів панівне в сучасному інтелектуальному дискурсі розуміння волонтерства як цілком альтруїстичної діяльності, що здійснюється за вільним бажанням особи.

Наскільки далекою може бути реальна волонтерська діяльність від традиційного розуміння цього феномену, дають можливість зрозуміти вже згадані нами дефініції. Вони, як було вже показано, експлікують волонтерство як діяльність, що здійснюється представниками та організаціями третього сектору – активістами, громадськими та благодійними об'єднаннями, освітніми та культурними платформами тощо. Позиціюючи себе третьою й дуже активною силою в суспільстві, ці інституції здійснюють нагляд за діяльністю державних установ, водночас беручи на себе зобов'язання розв'язати складні соціальні проблеми та знівелювати напругу, що спричинена неспроможністю урядових структур забезпечити справедливність у суспільстві. За таких умов третій сектор стає рушійною силою у популяризації волонтерства, а з ним і гуманістичних та альтруїстичних цінностей.

Попри прагнення різноманітних, у тому числі й благодійних міжнародних

організацій, а з ними й наукової спільноти, представити третій сектор як рушійну силу розвитку волонтерства, не менш потужним популяризатором цього громадського руху залишаються міжурядові організації та державні установи. Вони, як стверджують Е. Тонкенс, М. Верховен, Е. ван Гемерт та Б. ван дер Ент у доповіді, представлений на 11-й конференції Європейської соціологічної асоціації (м. Турин, Італія) у 2013 р., нерідко закликають та заохочують своїх громадян до волонтерської участі в наданні соціальних послуг. Подекуди держави зосереджують увагу на розвитку окремих, і, що цікаво, важливих для держави формах і видах волонтерської діяльності [33]. Звісно, у багатьох країнах волонтерство проявляється як партнерство між державою та неурядовими акторами [13, 24], між тим навіть у таких випадках громадські проекти та зусилля волонтерів можуть бути формою урядових технологій, з допомогою яких держава чи інші політичні сили скеровують поведінку своїх громадян. Такі технології урядування зазвичай пов'язані з делегуванням частини державних повноважень та послуг волонтерам за посередництва організацій третього сектору [17].

Спроба держави керувати та організовувати волонтерську діяльність яскраво проявляється насамперед у присудженні покарань у вигляді громадських робіт за незначні правопорушення. Таким чином, держава пропонує своїм громадянам альтернативні ув'язненню покарання, водночас спонукаючи їх до суспільно корисної діяльності. Свідченням цьому може стати українське законодавство, як розглядає громадські роботи як вид покарання, який передбачає виконання «засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування» [21]. Попри каральний характер, ці програми водночас мають рамковий

характер і мають сприяти розвитку і захопленню населення до суспільно корисної діяльності, тим самим набуваючи спільної з волонтерством мети [9]. Звісно, розглядати громадські роботи (в тому числі й оплачувані), що виконуються на добровільних засадах в інтересах територіальної громади [19] як різновид волонтерства, було б необачно. Водночас ми не можемо спростовувати прагнення урядів пов'язати громадські роботи з волонтерською діяльністю, що виконується на благо спільноти у вільний від основної роботи час.

Поряд з міжурядовими та державними інституціями, важливу роль у популяризації волонтерства відіграють корпорації. Вони можуть пропонувати своїм співробітникам взяти участь на індивідуальній або груповій основі в епізодичних або проєктних волонтерських заходах, організованих некомерційними організаціями [3]. Крім того, корпорації та бізнесмени заохочують до волонтерства шляхом фінансування та створення коаліцій з неурядовими організаціями [28]. Нерідко таке корпоративне волонтерство використовується раціонально та безпосередньо пов'язане з вигодою. Компанії можуть використовувати волонтерські проєкти для досягнення своїх економічних інтересів, збільшення рівня довіри органів влади чи населення і навіть популяризації своїх брендів, товарів чи послуг. Для отримання такого зиску корпорації вдаються до партнерства з некомерційними організаціями третього сектору чи державними організаціями, пропонують свої послуги місцевій громаді, долучаються до гуманітарних проєктів міжнародних доброчинних організацій та фондів [5].

Гібридність проявляється не лише в організаційних та інституційних умовах волонтерства, а й у злитті різних мотивацій, дискурсів і практик, що проявляються в учасників неурядових волонтерських проєктів. Так, приміром, наявні сьогодні дослідження вказують на те, що важливою мотивацією для

«волонтерства» [12, 22] можуть стати приховані особисті інтереси. Це спричинено тим, що волонтерство сприяє накопиченню символічного капіталу, який за певних умов може конвертуватися в соціальний, політичний, економічний чи культурний ресурс. Це ж, своєю чергою, робить відкритим до інтерпретації пригаманний волонтерству альтруїзм. Його можна розглядати не тільки як моральний принцип, «що полягає у безкорисливому прагненні до діяльності на благо інших, у готовності заради цього зректися власних інтересів» [8, с. 19], а й крізь призму прихованого індивідуального егоїзму [36, с. 171]. Він проявляється у випадках, коли люди вдаються до волонтерської діяльності, бажаючи подяки та схвалення своєї позиції. Таку активність не можна беззаперечно визнати волонтерством, адже йдеться про відносини обміну, в яких одна сторона отримує нематеріальні блага, в тому числі й соціальний та символічний капітал, натомість інша – блага матеріальні, соціальні чи інші. Для прикладу можна згадати батьківські комітети в освітньо-виховних закладах. Їхні члени (батьки) на безоплатній основі у вільний від основної роботи час беруть участь в управлінні школою та наглядають за дотриманням законних прав дітей у навчальному закладі. Між тим, подібну активність батьків, не завжди доречно називати безкорисним волонтерством, як мінімум з огляду на те, що ця діяльність може приносити користь їхнім дітям [36] чи навіть самим батькам, відкриваючи для них соціальні ліфти [6].

Неоднозначні мотиви, як показують сучасні наукові розвідки, лежать і в основі волонтерської діяльності співробітників бізнес корпорацій. До участі у благодійних проєктах на безоплатній основі вони можуть приєднуватися керуючись не тільки альтруїзмом чи егоїзмом, а й почуттям прихильності до компанії, колег, цілей та завдань некомерційної волонтерської організації, а подекуди навіть самих бенефіціарів [23].

Крім того, мотивом до волонтерської діяльності у співробітників компаній може стати прагнення до кар'єрного зростання. Волонтерство сприяти набуттю нових знань та навичок, налагодженню контактів з представниками своєї галузі та дає можливість отримати професійний досвід, який сприятиме службовому просуванню. Не варто забувати і про здатність волонтерської діяльності до нарощення символічного капіталу та громадської довіри [25], як важливих професійних активів [27].

Розкриваючи розмаїття мотивів, що спонукають людей до волонтерської діяльності, не можна оминати увагою й характерні для європейського суспільства соціальні тенденції. В цьому контексті насамперед варто згадати про стрімко зростаючу тенденцію до старіння населення. Висококваліфіковані пенсіонери, що задоволені умовами свого життя та матеріально забезпечені державою, аби не втратити почуття «громадянської корисності» через накладені на них обмеження подекуди долучаються до волонтерської діяльності [1, с. 128.]. Крім того, літні люди можуть вдаватися до волонтерства, щоб «уникнути важких психічних захворювань, викликаних втратою близьких людей, відшукати нову компанію для спілкування» тощо [35, с. 245]. Дещо рідше літні люди у своїй волонтерській діяльності керуються альтруїзмом, який, як свідчить українські волонтерська практика періоду війни, може залишатися важливим мотивом.

Попри розмаїття прихованих мотивів, масштабну суспільну революцію, викликану вибухом волонтерської активності в усьому світі, й передусім у промислово розвинених країнах, все ж можна розглядати як закономірний результат зростання рівня суспільного добробуту та зниження екзистенційного тиску на громадян [11]. Між тим, не можна зневажати й тим, що важливу роль у цьому процесі відіграють соціально-еко-

номічні виклики, спричинені глобалізацією. Зростання числа мігрантів, рівня безробіття та соціального виключення [18], активізує організації третього сектору та урядові структури розробляти програми та проекти включення усіх груп населення у життєдіяльність соціуму. Такі програми дозволяють урядам прямим чи непрямым способом безоплатно користуватися соціальними ресурсами для зниження соціальної напруги та розв'язання внутрішніх проблем держави. Водночас вони дають підстави розглядати волонтерство не тільки як форму громадянської активності, а й частину загальної соціальної роботи [31, с. 38].

Висновки і перспективи (Discussion). У сучасному інтелектуальному дискурсі та міжнародній практиці, волонтерство розглядається як свідомо, добровільна та безоплатна діяльність (особи чи неурядової організації), що спрямована на досягнення соціального ефекту у процесі вирішення суспільних, економічних, екологічних або інших викликів сучасного соціуму в межах своїх професійних компетенцій та у вільний у вільний від основної роботи час. Такі підходи мають рамковий характер. Вони покликані сприяти розвитку і заохоченню населення до суспільно корисної діяльності, яка допоможе знівелювати соціальну напругу, що спричинена неспроможністю держави відповідати на запити суспільства чи інші виклики сьогодення. З огляду на це міжурядові організації, державні інституції бізнес корпорації прямим чи непрямым способом використовують безоплатні соціальні ресурси для досягнення своїх економічних цілей, що дає можливість розглядати волонтерство як технологію соціального управління та гібридний соціальний феномен. Він сприяє нарощенню символічного капіталу та громадської довіри, як важливих соціальних активів, які відкривають широкі перспективи для самопрезентації як окремих індивідів, так і цілих організацій.

Список використаних джерел

1. Active ageing and solidarity between generations. A statistical portrait of the EU 2012. Eurostat. 2011. 142 p.
2. Anheier H. & Salamon L. Volunteering in Cross-National Perspective: Initial Comparisons. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Baltimore: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 2001. № 10. 20 p.
3. Basil, D. Z., Runte, M. S., Easwaramoorthy, M., Barr, C. Company support for employee volunteering: A national survey of companies in Canada. *Journal of Business Ethics*. 2009. 85(S2), Pp. 387–398.
4. Beigbeder Y. The Role and Status of International Humanitarian Volunteers and Organizations: The Right and Duty to Humanitarian Assistance. Dordrecht; Boston; London : Martinus Nijhoff, 1991. 414 p.
5. Brammer S., Jackson G., Matten D. Corporate Social Responsibility and institutional theory : new perspectives on private governance. *Socio-Economic Review*. 2012, № 10. Pp. 3–28.
6. Батьки SOS. URL: <https://batkysos.org.ua/>
7. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. К.: НІСД, 2015. 36 с.
8. Chartrand, S. Work in voluntary welfare organizations. A sociological study of voluntary welfare organizations in Sweden. Almqvist & Wiksell, Stockholm, 2004. 204 p.
9. De Waele, E., & Hustinx, L. Governing through volunteering: The discursive field of government-initiated volunteering in the form of workfare volunteering. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2019. 48(2_suppl), Pp. 72S–102S. doi:10.1177/0899764018783094
10. 56/38. Recommendations on support for volunteering. General Assembly. Fifty-sixth session, 76-th plenary meeting, 5 December 2001. Agenda item 108. URL: Режим доступу: <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/N0147881.pdf>
11. Haidt, J. How Capitalism Changes Conscience. Accessed March 05. 2018. URL: <https://www.humansand-nature.org/culture-how-capitalism-changes-conscience>
12. Handy, F., Cnaan, R. A., Hustinx, L., Kang, C., Brudney, J. L., Haski-Leventhal, D., ... Zrinscak, S. A cross-cultural examination of student volunteering: is it all about resume building? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2010 39(3). Pp. 498–523. doi:10.1177/0899764009344353
13. Henriksen, L., Strømsnes, K., & Svedberg, L. Civic engagement in Scandinavia: Volunteering, informal help and giving in Denmark, Norway and Sweden. New York: Springer, 2018. 244 p.
14. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.
15. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2018. Вип. 2(38). С. 73-78.
16. Hustinx, L. Volunteering in a hybrid institutional and organizational environment: An emerging research agenda. In M. Freise & T. Hallmann (Eds.) *Modernizing democracy? Associations and associating in the 21st century*. New York: Springer, 2014. Pp. 99–110.
17. Hustinx, L., De Waele, E., & Delcour, C. Hybridisation in a corporatist third sector regime: Paradoxes of “responsibilised autonomy.” *Voluntary Sector Review*/ 2015. 6(2). Pp. 115–134. doi:10.1332/204080515X14357650822877
18. Jessoula M., Madama I. *Fighting Poverty and Social Exclusion in the EUA Chance in Europe 2020*. New York: Routledge, 2020. 226 p.

© Ленюв А. А.

19. Закон України «Про зайнятість населення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
20. Klanienė I., Litvinas Š., Gelžinienė J. Studentų socialinės atsakomybės ugdymas ir savanoriška veikla. Tiltai, 2011. 3 (56). Pp. 159–168.
21. Кримінальний кодекс України. С. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
22. Matthews, N., Green, P., Hall, D., & Hall, I. the role of volunteering in transitions from higher education to work. In R. Brooks (Ed.), Transitions from education to work: New perspectives from Europe and beyond. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, 2009. Pp. 150–166.
23. Peloza, J., Hassay, D. N. Intra-organizational volunteerism: Good soldiers, good deeds and good politics. Journal of Business Ethics. 2006. 64(4). Pp. 357–379. doi:10.1007/s10551-005-5496-z
24. Rothstein, B. Social traps and the problem of trust. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 260 p.
25. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий–березень 2023р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhen-nia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-liutyi-berezen-2023r>
26. Панькова О. В., Касперович О. Ю. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей через залучення ресурсів цифровізації, платформізації, ІКТ та мережевих технологій. Економічний вісник Донбасу. 2022. № 2. С. 113–123.
27. Пліс Г. В. Роль віртуального символічного капіталу у формуванні сталого економічного розвитку організацій. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2018. №3-4. С.38-39.
28. Shachar, I. Y. The white management of “volunteering”: Ethnographic evidence from an Israeli NGO. Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations. 2014. 25(6), 1417–1440. doi:10.1007/s11266-013-9398-x
29. Storozhuk S., Hoyan I. Gender equality in the context of social relations. Cherkasy University Bulletin: Philosophy. 2018. №. 1. С. 3–16.
30. Salamon M., Sokolowski S., Haddock M. Measuring the economic value of volunteer work globally : concepts, estimates and a roadmap to the future. Annals of Public and Cooperative Economics. 2011. № 82 (3). Pp.217–252.
31. Taylor, R. F. Extending conceptual boundaries: Work, voluntary work and employment. Work, Employment & Society. 2004. 18(1), Pp. 29–49. doi:10.1177/0950017004040761
32. The Universal Declaration on Volunteering URL: <https://www.iave.org/advocacy/the-universal-declaration-on-volunteering/> (20.07.2023)
33. Tonkens, E., Verhoeven, M., van Gemert, E., & van der Ent, B. Volunteering as catch-all strategy: Justifications of policies on volunteering in five welfare states. Paper presented at the 11th European Sociological Association conference, Torino, Italy, August 28–31, 2013.
34. von Essen, J. On the meaning of volunteering: A study of worldviews in everyday life. Foundations of Science. 2016. 21(2). Pp.315–333. doi:10.1007/s10699-014-9392-9
35. Wardel F., Lishman J., Whalley L.J. Who volunteers? In British J. of social work. 2000. № 30. Pp. 227–248.
36. Фоміна О. О., Оленцевич Н. В. Альтруїзм і волонтерство: аспекти взаємозв'язку у соціальній поведінці. Український соціум. 2021. № 2. С. 167–182.

References

1. Active ageing and solidarity between generations. A statistical portrait of the EU 2012. Eurostat, 2011, 142.
2. Anheier H. & Salamon L. (2001). Volunteering in Cross-National Perspective: Initial Comparisons. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Non-profit Sector Project. Baltimore: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 10, 20 p.
3. Basil, D. Z., Runte, M. S., Easwaramoorthy, M., Barr, C. (2009). Company support for employee volunteering: A national survey of companies in Canada. *Journal of Business Ethics*, 85(S2), 387–398.
4. Beigbeder Y. (1991). *The Role and Status of International Humanitarian Volunteers and Organizations: The Right and Duty to Humanitarian Assistance*. Dordrecht; Boston; London : Martinus Nijhoff, 414.
5. Brammer S., Jackson G., Matten D. (2012). Corporate Social Responsibility and institutional theory : new perspectives on private governance. *Socio-Economic Review*, 10, 3–28.
6. Batky SOS [Parents SOS]. URL: <https://batkysos.org.ua/>
7. Volonterskyi rukh: svitovyi dosvid ta ukraïnski hromadianski praktyky : analit. dop. [Volunteer movement: world experience and Ukrainian civic practices: analytical report]. (2015) Kyiv: NISD, 36.
8. Chartrand, S. (2004). *Work in voluntary welfare organizations. A sociological study of voluntary welfare organizations in Sweden*. Almqvist & Wiksell, Stockholm. 204.
9. De Waele, E., & Hustinx, L. (2019). Governing through volunteering: The discursive field of government-initiated volunteering in the form of workfare volunteering. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 48(2_suppl), 72S–102S. doi:10.1177/089976401878309
10. 56/38. Recommendations on support for volunteering. General Assembly. Fifty-sixth session, 76-th plenary meeting, 5 December 2001. Agenda item 108. URL: Режим доступу: <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/N0147881.pdf>
11. Haidt, J. (2018). *How Capitalism Changes Conscience*. URL: <https://www.humansandnature.org/culture-how-capitalism-changes-conscience>
12. Handy, F., Cnaan, R. A., Hustinx, L., Kang, C., Brudney, J. L., Haski-Leventhal, D., ... Zrinscak, S. (2010). A cross-cultural examination of student volunteering: is it all about resume building? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 39(3), 498–523. doi:10.1177/0899764009344353
13. Henriksen, L., Strømsnes, K., & Svedberg, L. (2018). *Civic engagement in Scandinavia: Volunteering, informal help and giving in Denmark, Norway and Sweden*. New York: Springer, 244.
14. Horinov P., Drapushko R. (2022). *Volonterska diialnist v Ukraini: sotsialno-pravove doslidzhennia: monohrafiia [Voluntary activity in Ukraine: a socio-legal study]*. Kyiv: Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky, 2022. 240.
15. Hryshchenko N. I. *Volonterskyi rukh v suchasni Ukraini yak stratehiia rozvytku molodizhnoho liderstva [The volunteer movement in modern Ukraine as a strategy for the development of youth leadership]*. Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo. 2018. Vyp. 2(38). S. 73-78.
16. Hustinx, L. (2014). Volunteering in a hybrid institutional and organizational environment: An emerging research agenda. In M. Freise & T. Hallmann (Eds.) *Modernizing democracy? Associations and associating in the 21st century*. New York: Springer, 99–110.
17. Hustinx, L., De Waele, E., & Delcour, C. (2015). Hybridisation in a corporatist third sector regime: Paradoxes of “responsibilised autonomy.” *Voluntary Sector Review*/ 2015. 6(2), 115–134. doi:10.1332/204080515X1435765082287

© Ленъов А. А.

18. Jessoula M., Madama I. (2020). *Fighting Poverty and Social Exclusion in the EU: A Chance in Europe 2020*. New York: Routledge, 226.
19. Zakon Ukrainy «Pro zainiatist naselennia». [Law of Ukraine "On employment of the population"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
20. Klanienė I., Litvinas Š., Gelžinienė J. (2011). Studentų socialinės atsakomybės ugdymas ir savanoriška veikla. *Tiltai*, 3 (56), 159-168.
21. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. S. 56. [Criminal Code of Ukraine. P. 56.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
22. Matthews, N., Green, P., Hall, D., & Hall, I. (2009). The role of volunteering in transitions from higher education to work. In R. Brooks (Ed.), *Transitions from education to work: New perspectives from Europe and beyond*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, 150–166.
23. Peloza, J., Hassay, D. N. (2006). Intra-organizational volunteerism: Good soldiers, good deeds and good politics. *Journal of Business Ethics*, 64(4), 357–379. doi:10.1007/s10551-005-5496-z
24. Rothstein, B. (2005). *Social traps and the problem of trust*. Cambridge: Cambridge University Press, 260.
25. Otsinka hromadianamy sytuatsii v kraini ta dii vlady, dovira do sotsialnykh instytutiv (liutyi–berezen 2023r.). [Citizens' assessment of the situation in the country and the actions of the authorities, trust in social institutions (February–March 2023)]. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhenia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-liutyi-berezen-2023r>
26. Pankova O. V., Kasperovych O. Yu. (2022). *Ukrainske volonterstvo v umovakh zbroinoi rosiiskoi ahresii: zmitsnennia potuzhnosti cherez zaluchennia resursiv tsyfrovizatsii, platformizatsii, IKT ta merezhevykh tekhnolohii* [Ukrainian volunteering in conditions of armed Russian aggression: strengthening capacities through the involvement of resources of digitalization, platformization, ICT and network technologies]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu* [Economic Herald of Donbass], 2, 113-123.
27. Plis H. V. Rol virtualnogo symvolichnogo kapitalu u formuvanni staloho ekonomichnogo rozvytku orhanizatsii. [The role of virtual symbolic capital in the formation of sustainable economic development of organizations]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky* [Actual problems of sociology, psychology, pedagogy]. 2018. №3-4. S.38-39.
28. Shachar, I. Y. (2014). The white management of "volunteering": Ethnographic evidence from an Israeli NGO. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 25(6), 1417–1440. doi:10.1007/s11266-013-9398-x
29. Storozhuk S., Hoyan I. Gender equality in the context of social relations. *Cherkasy University Bulletin: Philosophy*. 2018. №. 1. C. 3–16.
30. Salamon M., Sokolowski S., Haddock M. (2011). Measuring the economic value of volunteer work globally : concepts, estimates and a roadmap to the future. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 82 (3), 217-252.
31. Taylor, R. F. (2004). Extending conceptual boundaries: Work, voluntary work and employment. *Work, Employment & Society*, 18(1), 29-49. doi:10.1177/0950017004040761
32. The Universal Declaration on Volunteering. January 2001. URL: <https://www.iave.org/advocacy/the-universal-declaration-on-volunteering/> (20.07.2023)
33. Tonkens, E., Verhoeven, M., van Gemert, E., & van der Ent, B. (2013). Volunteering as catch-all strategy: Justifications of policies on volunteering in five welfare states. Paper presented at the 11th

European Sociological Association conference, Torino, Italy, August 28–31.

34. von Essen, J. (2016). On the meaning of volunteering: A study of worldviews in everyday life. *Foundations of Science*, 21(2). 315–333. doi:10.1007/s10699-014-9392-9

35. Wardel F., Lishman J., Whalley L.J. (2000). Who volunteers? In *British J. of social work*, 30, 227-248.

36. Fomina O. O., Olentsevykh N. V. (2021). Altruizm i volonterstvo: aspekty vzaiemozviazku u sotsialnii povedintsi [Altruism and volunteering: aspects of the relationship in social behavior]. *Ukrainskyi sotsium [Ukrainian society]*, 2, 167-182.

VOLUNTEERING AS A COMPLEX SOCIAL PHENOMENON TODAY

Lenov A. A.

Abstract. *The article analyzes the prevailing in modern intellectual discourse and the international practice of the definition of volunteering, found that it is considered as a conscious, voluntary and unpaid activity (of a person or non-governmental organization) aimed at achieving a social effect in the process of solving social, economic, environmental or other challenges of modern society within the limits of one's professional competences and in one's free time free from the main work. It is emphasized that such approaches have a framework nature and are designed to promote development and encourage the population to engage in socially useful activities, which will help reduce social tension caused by the state's inability to respond to society's demands or other contemporary challenges. It is emphasized that intergovernmental organizations, state institutions, business corporations and even representatives of the third sector can directly or indirectly use free social resources to achieve their economic interests, thereby transforming volunteering into a technology of social management and a hybrid social phenomenon. It contributes to the building of symbolic capital and public trust, as important social assets that open wide prospects for self-presentation of both individuals and entire organizations. It was revealed that hybridity is manifested not only in the organizational and institutional conditions of volunteering, but also in the variety of motivations manifested in the participants of non-governmental volunteering projects.*

Key words: *volunteering, volunteer activity, altruism, third sector, inclusion, motivation, social technology, symbolic capital.*